

DET KONGELIGE
BARNE- OG FAMILIEDEPARTEMENT

Ot.prp. nr. 57

(2002–2003)

Om lov om endringer i folketrygdloven (svangerskapspengene til selvstendig næringsdrivende)

*Tilråding fra Barne- og familiedepartementet av 4. april 2003,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Bondevik II)*

1 Innledning

Barne- og familiedepartementet legger med dette fram forslag til endringer i lov 28. februar 1997 nr. 19 om folketrygd. Endringen gjelder rett til svangerskapspengene for selvstendig næringsdrivende. Forslaget er en oppfølging av behandlingen av statsbudsjettet for 2003 der Stortinget sluttet seg til regjeringens forslag om å gi selvstendig næringsdrivende kvinner rett til svangerskapspengene med virkning fra 1. juli 2003 (St.prp. nr. 1 (2002–2003)). Det ble lagt vekt på at konsekvensen av gjeldende regelverk kan bli at fosteret får et dårligere vern når mor er selvstendig næringsdrivende enn når hun er arbeidstaker. I St.prp. nr. 1 (2002–2003) heter det videre at det skal utarbeides en odelstingsproposisjon der det blant annet vil bli avklart hvilke kriterier som skal legges til grunn for vurderingen av om det foreligger rett til svangerskapspengene og hvilken rolle lege eller jordmor skal ha i forhold til trygdeetaten.

Bakgrunnen for budsjettforslaget var behandlingen av Dokument nr. 8:81 (2001–2002) fra stortingsrepresentant Marit Arnstad om rett til svangerskapspengene for selvstendig næringsdrivende. Stortingsrepresentant Marit Arnstad ba i Dokument nr. 8:81 (2001–2002) regjeringen om å fremme forslag om en endring i folketrygdloven § 14–13 slik at ordningen med svangerskapspengene kunne

gjøres gjeldende for alle yrkesaktive gravide kvinner. Det følger av Innst. S. nr. 165 (2001–2002) at Sosialkomiteen i forbindelse med behandlingen av Dok. 8 forslaget, ba Regjeringen om å innarbeide endringsforslaget i budsjettet for 2003 slik at selvstendig næringsdrivende gis rett til svangerskapspengene.

Det fremmes forslag om at selvstendig næringsdrivendes rett til svangerskapspengene skal bygge på tilsvarende regler som gjelder for arbeidstakere. Det foreslås at retten til svangerskapspengene skal være betinget av at arbeidsmiljøet innebærer risiko for fosterets utvikling, under henvisning til de samme risikofaktorer som gravide arbeidstakere er beskyttet mot i lover og forskrifter. Risikovurderingen skal foretas av lege eller jordmor i samråd med kvinnen selv. Den gravide kvinnen skal konkretisere hvilke risikofaktorer i hennes virke som hun anser kan være til skade for fosterets utvikling, og hun skal vurdere om hennes virke kan tilrettelegges slik at risikofaktorene opphører. Dersom risiko er konstatert og mulighet for tilrettelegging ikke er til stede, oppstår rett til svangerskapspengene. Det foreslås at frilansere skal gis rett til svangerskapspengene etter tilsvarende vilkår.

Det fremmes forslag om at retten til svangerskapspengene, på samme måte som for arbeidstakere, skal inntre når kvinnen må slutte i arbeid. Det skal ikke gjelde en ventetid for å få rett til å få utbe-

talt svangerskapspengene. Det fremmes videre forslag om at beregningen av svangerskapspengenes størrelse skal foretas på samme måte som for sykepenger og at den frivillige tilleggforsikringen om utvidet dekningsgrad også skal omfatte svangerskapspengene.

2 Bakgrunnen for endringsforslaget

2.1 Generelt om svangerskapspengene

Svangerskapspengene ytes til friske gravide kvinner som må slutte i arbeid på grunn av at arbeidsmiljøet kan være skadelig for fosteret.

Retten til svangerskapspengene ble innført ved lov 11. desember 1987 nr. 74 (jf. Ot. prp. nr. 5 (1987–88)) i form av utvidet rett til fødselspengene for kvinner i risikofyllt arbeidsmiljø. Ordningen trådte i kraft 1. juli 1988. En kvinne i risikofyllt arbeidsmiljø som ikke kunne omplasseres, ble tidligere permittert og eventuelt henvist til arbeidsledighetstrygd som beløpsmessig er lavere enn full lønn. Alternativt kunne hun påbegynne stønadperioden for fødselspengene 12 uker før fødselen, med den konsekvens at hun fikk en kortere stønadperiode sammen med barnet.

Svangerskapspengene må holdes atskilt fra sykepenger som er betinget av at kvinnen er arbeidsufør på grunn av sykdom.

Retten til svangerskapspengene er hjemlet i folketrygdloven § 14–13. Etter bestemmelsens første ledd er det et vilkår for rett til svangerskapspengene at kvinnen etter bestemmelser i lov eller forskrift er pålagt å slutte i arbeidet fordi hun er gravid og det ikke er mulig å omplassere henne til annet høvelig arbeid i bedriften.

Retten til svangerskapspengene opphører tre uker før fødselen, da det fra dette tidspunktet ytes fødselspengene etter bestemmelsene i folketrygdloven §§ 14–3 til 14–10.

Svangerskapspengene beregnes etter de samme bestemmelsene som sykepenger fra trygden etter folketrygdloven kap. 8. Det ytes ikke svangerskapspengene for den del av inntekten som overstiger seks ganger grunnbeløpet.

I 2001 var det totalt 1 160 kvinner som mottok svangerskapspengene. Til sammenligning var det 684 kvinner som mottok svangerskapspengene i 2000 og 538 i 1999. Økningen fra 1999 til 2000 var 27,1 prosent og økningen fra 2000 til 2001 var hele 69,6 prosent. Den markante økningen i bruken av ordningen antas å ha sammenheng med den økte innsatsen for å gjøre ordningen bedre kjent.

2.2 Forholdet til selvstendig næringsdrivende

Etter gjeldende regler er retten til svangerskapspengene tilpasset arbeidstakere. Folketrygdloven § 14–13 er generelt utformet og viser til «en kvinne». Av forarbeidene (Ot.prp. nr. 5 (1987–88)) fremgår det at det var snakk om en utvidet rett til fødselspengene for gravide arbeidstakere i risikofyllt arbeidsmiljø. Lovens vilkår for rett til svangerskapspengene er at kvinnen etter bestemmelser i lov eller forskrift er pålagt å slutte i arbeidet fordi hun er gravid og det ikke er mulig å omplassere henne til annet høvelig arbeid i bedriften. De bestemmelsene i lov eller forskrift som det henvises til, regulerer forholdet mellom arbeidstaker og arbeidsgiver. Retten er dessuten knyttet opp mot at arbeidsgiver først har forsøkt å omplassere kvinnen eller å tilrettelegge arbeidet. Det må på denne bakgrunn kunne hevdes at retten til svangerskapspengene i utgangspunktet gjelder for arbeidstakere.

En trygderettskjennelse av 11. februar 2000 trekker imidlertid i motsatt retning. Saken gjaldt en kvinne som arbeidet som selvstendig næringsdrivende lege på et Seaking redningshelikopter. Nærmere bestemmelser og reglement for denne virksomheten er gitt i «Bestemmelser for luftforsvaret» gitt av Sjefen for luftforsvaret iht. resolusjon av 6. april 1962 i medhold av luftfartsloven § 218. Det fremgår av daværende punkt 3–3.1.1:

«Svangerskap er uforenlig med operativ lufttjeneste. Gravide besetningsmedlemmer mister sin operative status og blir satt på treningsstatus.»

Kvinnen ble i samsvar med dette pålagt å slutte i arbeidet, og skjema for midlertidig omplassering/tilrettelegging ble attestert av lege. Omplassering eller tilrettelegging viste seg imidlertid ikke mulig. Etter Trygderettens oppfatning hadde kvinnen derfor krav på svangerskapspengene. Arbeidsforholdets opphør hadde hjemmel i en forskrift og det var ikke muligheter for omplassering/tilrettelegging.

Retten uttalte at retten til svangerskapspengene er generell og ikke betinget av at man er arbeidstaker. Det ble påpekt at en slik reservasjon ikke fremgår verken av lov eller forskrift. Det er imidlertid et vilkår at den gravide etter bestemmelser i lov eller forskrift er pålagt å slutte i arbeidet fordi hun er gravid.

Problemet for selvstendig næringsdrivende er at deres arbeidsforhold under graviditet normalt ikke er regulert i lov eller forskrift. Trygdeetaten har mottatt flere henvendelser fra selvstendig næringsdrivende som ikke får svangerskapspengene fordi de ikke kommer inn under den generelle forskriften

om forplantningsskader og arbeidsmiljø, fastsatt 25. august 1995. Slik regelverket er i dag, har kvinnens status som arbeidstaker eller selvstendig næringsdrivende betydning for retten til svangerskapspengene. Hensikten med svangerskapspengene er først og fremst å verne fosteret mot uheldig påvirkning. Gjeldende regelverk mangler en bestemmelse som uttrykkelig omfatter selvstendig næringsdrivende.

I et brev datert 15. mai 2001, ber Norges Bondelag om en vurdering av om selvstendig næringsdrivende er omfattet av ordningen med svangerskapspengene slik den er utformet i dag. Det fremgår:

«Det er like stort behov for vern mot farlig arbeid for foster og mor blant selvstendig næringsdrivende i tilsvarende situasjon. For den gruppe selvstendig næringsdrivende som vi presenterer er dette særlig tydelig. Det dreier seg ofte om fysisk tungt arbeid med et sterkt innslag av faremomenter i form av tunge løft, fare for fall, spark fra dyr og stadig eksponering for skadelige kjemiske stoffer, støv og muggsopp, som kan ha en meget skadelig virkning på fosteret. Statistikk viser også at denne gruppen dessverre ligger meget høyt når det gjelder antall yrkesskader. Muligheten til å unngå farlig eksponering er ofte ikke til stede fordi oppgavene er klart definerte og må skjøttes daglig. Svangerskapspengene vil kunne løse problemet fordi det da kan leies inn hjelp til de oppgavene som kan være skadelige.»

Videre er det et problem at selvstendig næringsdrivende, selv om de omfattes av svangerskapspengeordningen, ikke har anledning til å tegne frivillig tilleggstrygd etter folketrygdloven § 8–36. Forsikringsordningen for selvstendig næringsdrivende gjelder bare sykepenger og fødselspenge. Det betyr at selvstendig næringsdrivende som i dag kan motta svangerskapspenge, kun får 65 prosent av grunnlaget, selv om de har tegnet forsikring.

2.3 Høring

Forslaget til den konkrete utformingen av retten til svangerskapspenge til selvstendig næringsdrivende ble sendt på høring 28. januar 2003. I alt 23 høringsinstanser avga uttalelse. Høringsinstansene var overveiende svært positive til forslaget om å gi selvstendig næringsdrivende rett til svangerskapspenge og støttet i hovedsak de konkrete forslagene til utforming av denne retten. *Rikstrygdeverket (RTV)* påpekte imidlertid at frilansere verken regnes som arbeidstakere eller selvstendig næringsdrivende etter folketrygdloven, og mente at retten til svangerskapspenge også burde gjelde denne gruppen.

Barne- og familiedepartementet bemerker i denne forbindelse at forslaget i Dok 8:81(2001–2002) fra stortingsrepresentant Marit Arnstad var at alle yrkesaktive kvinner burde få rett til svangerskapspenge. Selv om det i den videre oppfølgingen har vært fokusert på selvstendig næringsdrivende, kan det å utelate frilansere oppfattes å være i strid med forslaget intensjon. Etter departementets oppfatning er det ingen prinsipielle grunner til å holde denne gruppen utenfor. I følge opplysninger fra RTV vil de økonomiske konsekvensene av å inkludere frilansere være så vidt ubetydelige at de må anses å inngå i anslaget over økonomiske kostnader som ble gitt i St. prp. nr. 1 (2002–2003). At budsjettvedtaket omhandlet selvstendig næringsdrivende direkte, er derfor ikke til hinder for at forslaget også kan komme til anvendelse for frilansere. Departementet foreslår på denne bakgrunn at frilansere inkluderes etter samme vilkår som gjelder selvstendig næringsdrivende.

Sosialdepartementet anbefalte enkelte endringer i begrepsbruken i folketrygdloven § 14–13. Disse endringene er innarbeidet i lovforslaget.

Merknadene fra høringsinstansene for øvrig gjengis nedenfor til hver kapittel.

3 Vilkår for rett til svangerskapspenge for selvstendig næringsdrivende

3.1 Vilkår om risikofyllt arbeidsmiljø m.v.

3.1.1 Gjeldende regler

Etter folketrygdloven § 14–13 er rett til svangerskapspenge betinget av at kvinnen etter bestemmelser i lov eller forskrift blir pålagt å slutte i arbeidet fordi hun er gravid, og det ikke er mulig å omplassere henne til annet høvelig arbeid i bedriften.

For så vidt gjelder bestemmelser i lov eller forskrift, dreier det seg i hovedsak om arbeidsmiljøloven eller forskrifter gitt i medhold av denne.

Aktuelle bestemmelser finnes i arbeidsmiljøloven §§ 7, 8, 12, 13 og 14. Med hjemmel i arbeidsmiljøloven er det gitt en generell forskrift om forplantningsskader og arbeidsmiljø (fastsatt 25. august 1995). Vilkårene er etter denne forskriften generelle og ikke knyttet opp mot bestemte yrkesgrupper. Forskriften er formulert slik at alle forhold ved arbeidsmiljøet som kan innebære helsefare for fosteret, gir grunn til omplassering. I medhold av arbeidsmiljøloven er det også gitt forskrifter som regulerer arbeid med ioniserende stråling, cytostatika og narkosegasser. Foruten forskriftene gitt med

hjemmel i arbeidsmiljøloven, finnes det egne forskrifter om kvinner som arbeider til sjøs, i luften eller i petroleumsvirksomhet.

Av arbeid som kan være risikofylt for den gravide kan nevnes arbeid med kjemiske produkter som kan være helsefarlige (f. eks. plantevernmidler, organiske løsemidler og giftige gasser), arbeid ved svært høy temperatur, arbeid med ioniserende stråling og arbeid der det er fare for å få smittsomme sykdommer (f. eks. rubellavirus som kan forårsake røde hunder). Forhold i arbeidsmiljøet som påvirker den gravides velbefinnende i negativ retning kan i noen tilfeller også ha uheldig virkning på fosteret. Det gjelder for eksempel ekstra tungt arbeid, arbeid i ubekvemme arbeidsstillinger, arbeid ved høye temperaturer samt skiftarbeid, nattarbeid m.m.

Vurderingen av om det er forhold i arbeidsmiljøet som kan ha uheldig innvirkning på fosterets utvikling, foretas i dag av den gravide kvinnen i samarbeid med lege/jordmor som gjennomfører svangerskapskontrollen. Dersom lege eller jordmor finner at arbeidet er risikofylt slik at tilrettelegging eller omplassering er nødvendig, kontaktes arbeidsgiver.

Arbeidsgiver har plikt til å forsøke å tilrettelegge arbeidet slik at risikoen for skader unngås. Dersom dette ikke er mulig, må arbeidsgiveren se på mulighetene for å finne annet arbeid for den gravide. Svangerskapspengene er aktuelt først når det er umulig å tilrettelegge arbeidet eller å omplassere den gravide til annet høvelig arbeid.

3.1.2 Høringsnotatets forslag

Departementet foreslo at vilkårene for rett til svangerskapspengene for selvstendig næringsdrivende i størst mulig utstrekning skulle følge vilkårene som gjelder for arbeidstakere. Det ble imidlertid vist til at det var nødvendig å foreta enkelte tilpasninger, særlig i forhold til vilkår knyttet til arbeidsgivers plikter overfor arbeidstakere.

I høringsnotatet heter det :

«Retten til svangerskapspengene er knyttet til bestemmelser i lov og forskrift som setter begrensninger for hvilke risikofaktorer en gravid kvinne kan utsettes for i arbeidsmiljøet. De aktuelle bestemmelsene kommer ikke direkte til anvendelse på selvstendig næringsdrivende. Etter departementets oppfatning er det rimelig at gravide arbeidstakere og selvstendig næringsdrivende har den samme beskyttelse mot forhold i arbeidsmiljøet som kan innebære risiko for fosterets ve og vel. Selvstendig næringsdrivendes rett til svangerskapspengene bør på den

bakgrunn ta utgangspunkt i tilsvarende risikofaktorer som arbeidstakere er beskyttet mot i bestemmelser i lov eller forskrift. Under henvisning til den generelle forskriften om forplantningsskader og arbeidsmiljø av 25. august 1995, vil dette gjelde alle forhold ved arbeidsmiljøet som kan innebære helseskade for fosteret.

En slik sidestilling av selvstendig næringsdrivende og arbeidstakere forutsetter en endring av folketrygdloven § 14–13 slik at en selvstendig næringsdrivende gravid kvinne gis rett til svangerskapspengene dersom hun er utsatt for tilsvarende risikofaktorer i arbeidsmiljøet som en gravid arbeidstaker er beskyttet mot i bestemmelser i lov eller forskrift.

Den konkrete vurderingen av om arbeidsmiljøet kan innebære risiko for fosteret, foretas i dag av lege/jordmor på svangerskapskontrollen etter initiativ fra den gravide kvinnen selv. Etter departementets oppfatning vil det være nærliggende at svangerskapskontrollen får en tilsvarende sentral rolle overfor gravide selvstendig næringsdrivende. Dette innebærer at det også for selvstendig næringsdrivende vil være en forutsetning at det er foretatt en medisinsk konstatering av at arbeidsforholdene kan medføre risiko for fosterets utvikling. For svangerskapskontrollen vil dette bety at tilsvarende risikovurderinger som i dag foretas overfor arbeidstakere, skal foretas overfor selvstendig næringsdrivende kvinner.

Den viktigste forskjellen på arbeidstakeres og selvstendig næringsdrivendes rett til svangerskapspengene er forholdet til arbeidsgivers plikter overfor arbeidstakere. Som følge av at en selvstendig næringsdrivende ikke har en arbeidsgiver å forholde seg til, vil det etter departementets vurdering være hensiktsmessig at hun gis noen større plikter enn en arbeidstaker har. For det første bør en gravid selvstendig næringsdrivende pålegges å konkretisere de forhold ved arbeidssituasjonen som hun mener innebærer risiko for fosteret. I tillegg bør en gravid kvinne som er selvstendig næringsdrivende, selv gis ansvaret for å vurdere muligheten for å tilrettelegge sitt virke slik at den risikofylte situasjonen opphører. Et slikt vilkår vil markere et ansvar for den næringsdrivende. Etter departementets oppfatning bør opplysningene om risikofaktorene i arbeidssituasjonen og kvinnens vurdering av om tilrettelegging er mulig, fremgå av søknadsskjemaet for svangerskapspengene.

Departementet har vurdert om den medisinske risikovurderingen av selvstendig næringsdrivendes arbeidssituasjon, av kontrollhensyn bør reserveres lege. Departementet har funnet at dette ikke er hensiktsmessig. Det er særlig lagt vekt på at risikovurderingen for arbeidstakere og selvstendig næringsdrivende vil være

parallell og at det for arbeidstakeres vedkommende både er lege og jordmor som har kompetanse til å foreta risikovurderingen.

Departementet foreslår etter dette at det avgjørende for rett til svangerskapspengene vil være at en lege/jordmor konstaterer at arbeidet er risikofyllt. Kvinnen må gjøre rede for risikofaktorene i arbeidssituasjonen. I tillegg må kvinnen selv erklære at hun ikke ser mulighet for en tilrettelegging av arbeidet i virksomheten. (...)

Departementet legger til grunn at det å gi selvstendig næringsdrivende rett til svangerskapspengene ikke skal medføre noen prinsipiell endring i trygdeetatens rolle på området. Trygdeetaten har i dag ingen kontrollfunksjon overfor lege eller arbeidsgiver verken når det gjelder den medisinske risikovurderingen eller hvorvidt plikten til omplassering/tilrettelegging reelt er forsøkt. Trygdeetatens oppgave består i å beregne og utbetale svangerskapspengene når lege og arbeidsgiver har vurdert de nødvendige vilkår. Trygdeetaten mangler faglig/juridisk kompetanse til å utføre kontroll med lege/arbeidsgiver.

Departementet har for øvrig vurdert om arbeidstilsynet kan gis en kontrollfunksjon overfor den selvstendig næringsdrivende, men har kommet til at dette ikke vil være hensiktsmessig.»

3.1.3 Høringsinstansenes syn

Det var stor støtte blant høringsinstansene til departementets forslag. *Musikernes Fellesorganisasjon (MFO)* mente imidlertid at retten til svangerskapspengene måtte bero på en konkret vurdering av risikofaktorer, og at muligheten for skjønn burde gjøres tydeligere.

Akademikerne og Næringslivets hovedorganisasjon mente at det kunne være relevant å oppsøke arbeidsmedisinsk kompetanse (Bedriftshelsetjeneste), og anbefalte at dette ble påpekt i kommentarene til loven.

3.1.4 Departementets vurderinger og forslag

Departementet fastholder vurderingene og forslagene i høringsnotatet. Etter departementets oppfatning bør vilkårene for rett til svangerskapspengene for selvstendig næringsdrivende i størst mulig utstrekning følge vilkårene som gjelder for arbeidstakere. Det er rimelig at arbeidstakere og selvstendig næringsdrivende har den samme beskyttelse mot forhold i arbeidsmiljøet som kan innebære risiko for fosterets ve og vel.

Departementet foreslår på denne bakgrunn at retten til svangerskapspengene for selvstendig næ-

ningsdrivende skal ta utgangspunkt i tilsvarende risikofaktorer som arbeidstakere er beskyttet mot i bestemmelser i lov eller forskrift. Under henvisning til den generelle forskriften om forplantningsskader og arbeidsmiljø av 25. august 1995, vil dette gjelde alle forhold ved arbeidsmiljøet som kan innebære helseskade for fosteret. Det settes altså i prinsippet ingen begrensninger for hvilke forhold ved arbeidsmiljøet som kan anses å skape risiko. Etter departementets oppfatning ivaretar dette synspunktene som har kommet frem fra *MFO*.

Ved den nærmere utformingen av de øvrige vilkårene må det tas hensyn til at en selvstendig næringsdrivende ikke har en arbeidsgiver.

For så vidt gjelder den medisinske risikovurderingen, foreslår departementet at retten til svangerskapspengene for selvstendig næringsdrivende skal være betinget av at risikofaktorene er dokumentert. Dette innebærer at en selvstendig næringsdrivende skal pålegges å konkretisere de faktorene ved arbeidssituasjonen som hun mener kan innebære risiko for fosteret. I tillegg skal det være foretatt en medisinsk konstatering av at disse faktorene kan medføre risiko for fosterets utvikling. Departementet foreslår at risikovurderingen, som for arbeidstakere, foretas av lege eller jordmor, fortrinnsvis i forbindelse med svangerskapskontrollen. For svangerskapskontrollen betyr dette at tilsvarende risikovurderinger som i dag foretas overfor arbeidstakere, skal foretas overfor selvstendig næringsdrivende.

Som *NHO* og *Akademikerne* påpeker, vil bedriftshelsetjenestene ha arbeidsmedisinsk kompetanse som kan være til hjelp ved risikovurderingen. Denne kompetansen bør benyttes ved behov. Det bør imidlertid ikke være en plikt å benytte bedriftshelsetjeneste. Tilsvarende plikt gjelder ikke arbeidstakere, og lege/jordmor anses i dag å ha kompetanse til å foreta risikovurderingen for denne gruppen.

Departementet foreslår at en selvstendig næringsdrivende selv må vurdere muligheten for å tilrettelegge sitt virke slik at den risikofylte situasjonen opphører. Denne plikten er parallell til arbeidsgivers plikt overfor arbeidstaker. For en selvstendig næringsdrivende vil en viktig del av denne vurderingen være om hun kan ta andre oppdrag som ikke innebærer risiko for fosterets ve og vel. Det er først hvis en slik tilrettelegging ikke lar seg gjøre at retten til svangerskapspengene oppstår.

Departementet anbefaler at både kvinnens beskrivelse av risikofaktorene og hennes vurdering av om tilrettelegging er mulig bør fremgå av søknadsskjema om svangerskapspengene sammen med den medisinske vurderingen. Departementet leg-

ger for øvrig til grunn at forslaget ikke vil medføre noen prinsipiell endring i trygdeetatens rolle på området.

Frilanseres rett til svangerskapspengene skal følge tilsvarende vilkår.

Vilkårene er inntatt i forslag til nytt annet ledd i folketrygdloven § 14–13.

3.2 Inntektsvilkår

Etter folketrygdloven § 14–13 nåværende annet ledd er det et vilkår for rett til svangerskapspengene at det er lidt et tap av pensjonsgivende inntekt. I tillegg må inntektsgrunnlaget for svangerskapspengene på årsbasis utgjøre minst halvparten av grunnbeløpet. Etter folketrygdloven § 14–13 nåværende annet ledd er det videre et vilkår at kvinnen har opptjent rett etter tilsvarende bestemmelse som gjelder for sykepengene. Dette innebærer at den gravide kvinnen må ha vært i arbeid i minst 2 uker før retten til svangerskapspengene oppstår, jf. folketrygdloven § 8–2.

I høringsnotatet foreslo departementet at tilsvarende vilkår som fremgår av folketrygdloven § 14–13 nåværende annet ledd bør gjelde for rett til svangerskapspengene for selvstendig næringsdrivende. Departementet foreslo imidlertid enkelte språklige endringer i bestemmelsen slik at regelen også vil passe for selvstendig næringsdrivende.

Ingen høringsinstanser hadde merknader til dette forslaget.

Departementet holder fast ved forslaget om språklige endringer. Bestemmelsen gjelder også frilansere. § 14–13 nåværende annet ledd blir nytt tredje ledd.

4 Når retten til svangerskapspengene inntreffer. Svangerskapspengenes størrelse

4.1 Når retten til svangerskapspengene inntreffer. Forholdet til bestemmelsen om ventetid for sykepengene

Etter folketrygdloven § 14–13 nåværende tredje ledd ytes svangerskapspengene fra det tidspunkt kvinnen er pålagt å slutte i arbeidet og fram til tre uker før fødselen. Fra sistnevnte tidspunkt ytes fødselspengene. Det gjelder ingen arbeidsgiverperiode for svangerskapspengene til arbeidstakere.

I høringsnotatet foreslo departementet at bestemmelsen i folketrygdloven § 14–13 nåværende tredje ledd skal gis tilsvarende anvendelse for selvstendig næringsdrivende. Departementet uttalte at

det ikke bør gjelde ventetid for rett til svangerskapspengene for selvstendig næringsdrivende. Hensynet til vernet av den gravide kvinnen og fosterets ve og vel taler klart for at retten til ytelsen ikke bør utsettes når risiko for fosteret er konstatert og kvinnen har vurdert at tilrettelegging ikke er mulig.

Det ble vist til at reglene om ventetid for selvstendig næringsdrivende kommer til anvendelse på sykepengeområdet jf. folketrygdloven § 8–34 annet ledd. Det gjelder ingen ventetid for rett til fødsels- eller adopsjonspenger.

Departementet antok at det ikke var nødvendig å lovfeste prinsippet om at ventetid ikke skal gjelde for svangerskapspengene. Det ble vist til at henvisningen til sykepengekapittelet (kap. 8) i folketrygdloven § 14–13 nåværende fjerde ledd gjelder beregningen av svangerskapspengene og derfor ikke omfatter ventetidsbestemmelsen. Det ble videre vist til at folketrygdloven § 14–5 første ledd som gjelder fødselspengene, har en tilsvarende henvisning til sykepengekapittelet og at det heller ikke gjelder ventetid for denne ytelsen.

Departementet foreslo likevel at ordlyden i § 14–13 fjerde ledd ble presisert slik at det blir helt klart at henvisningen til sykepengekapittelet bare gjelder bestemmelsene om svangerskapspengenes størrelse.

RTV mente at henvisningen til beregningsreglene i kapittelet om sykepengene burde følge de samme prinsipper som for fødselspengene og at det ikke var nødvendig med presiseringer i ordlyden. *Den norske lægeforening* var usikre på om prinsippet om at ventetid ikke skal gjelde, er tilstrekkelig formelt ivare tatt i lovteksten.

Departementet opprettholder forslaget om at folketrygdloven § 14–13 nåværende tredje ledd skal gis tilsvarende anvendelse for selvstendig næringsdrivende og at det ikke skal gjelde ventetid for rett til svangerskapspengene. Det var ingen høringsinstanser som mente at det burde gjelde ventetid for rett til ytelsen.

Etter § 14–13 nåværende tredje ledd inntreffer retten til svangerskapspengene fra det tidspunkt kvinnen er pålagt å slutte i arbeidet. Formuleringen «pålagt å slutte i arbeidet» passer dårlig for selvstendig næringsdrivende og frilansere. Departementet foreslår på denne bakgrunn at ordlyden endres slik at retten inntreffer når kvinnen «må slutte i arbeidet». For arbeidstakere medfører dette ingen realitetsendring. Vilkåret om pålegg fra arbeidsgiver for rett til svangerskapspengene fremgår av § 14–13 første ledd for denne gruppen. For selvstendig næringsdrivende og frilansere skal formuleringen «må slutte i arbeidet» forstås som tidspunktet når risikofak-

torene er dokumentert og hun ikke har funnet det mulig å tilrettelegge sitt virke, jf. nytt § 14–13 annet ledd annet punktum.

Departementet finner etter en ny vurdering ikke å foreslå en endring i § 14–13 siste ledd. Departementet legger til grunn at henvisningen til sykepengekapittelet gjelder beregningen av svangerskapspengenes størrelse og ikke ventetidsbestemmelsen i § 8–34 annet ledd. Tilsvarende system gjelder for fødselspenger.

Bestemmelsen i folketrygdloven § 14–13 nåværende tredje ledd blir nytt fjerde ledd.

4.2 Svangerskapspengenes størrelse

Etter folketrygdloven § 14–13 nåværende fjerde ledd første punktum beregnes svangerskapspenge etter de samme bestemmelser som for sykepenge etter folketrygdloven kap. 8. Etter folketrygdloven § 8–34 første ledd har selvstendig næringsdrivende rett til sykepenge med 65 prosent av beregningsgrunnlaget. Beregningsgrunnlaget fremgår av folketrygdloven § 8–35, og er som hovedregel pensjonsgivende inntekt basert på et gjennomsnitt av pensjonspoengtallene for de tre siste år. Frilansere har etter folketrygdloven § 8–38 første ledd rett til sykepenge med 100 prosent av beregningsgrunnlaget. Etter folketrygdloven § 14–13 nåværende fjerde ledd annet punktum gis det ikke svangerskapspenge for den del av inntekten som overstiger seks ganger folketrygdens grunnbeløp.

I høringsnotatet foreslo departementet at folketrygdloven § 14–13 nåværende fjerde ledd ble gitt tilsvarende anvendelse for selvstendig næringsdrivende slik at svangerskapspenge også for denne gruppen følger reglene for beregning av sykepenge. Det samme gjaldt bestemmelsen om at det ikke gis svangerskapspenge for den del av inntekten som overstiger seks ganger folketrygdens grunnbeløp.

Akademikerne, NHO og JURK var uenige i at svangerskapspenge skal beregnes som sykepenge, og mente at retten til dekning bør være 100 prosent av beregningsgrunnlaget.

Departementet viser til at sosialkomiteen i Innst. S. nr. 165 (2001–2002) la til grunn at ytelsene ved svangerskapspenge til selvstendig næringsdrivende bør tilsvare nivået som gjelder for sykepenge for denne gruppen. Å gi selvstendig næringsdrivende rett til 100 prosent dekning vil for øvrig bryte med reglene om selvstendig næringsdrivendes rettigheter etter folketrygdloven. Hvorvidt disse reglene bør endres, må vurderes på bredere basis og ikke i forhold til svangerskapspenge alene. Departementet fastholder sitt forslag om å gi

§ 14–13 nåværende fjerde ledd tilsvarende anvendelse for selvstendig næringsdrivende. Departementet bemerker imidlertid at frilansere har rett til sykepengedekning med 100 prosent. Dekningsgraden på 100 prosent vil derved gjelde svangerskapspenge for denne gruppen.

Bestemmelsen i folketrygdloven § 14–13 nåværende fjerde ledd blir nytt femte ledd.

4.3 Frivillig tilleggforsikring

Etter folketrygdloven § 8–36 har selvstendig næringsdrivende adgang til å tegne tilleggforsikring for å oppnå bedre dekning fra folketrygden. Forsikringsordningen omfatter sykepenge, fødsels- og adopsjonspengetilskudd og gjelder for tre alternativer. Det første alternativet gjelder bare sykepengeområdet og gir rett til 65 prosent dekning fra første sykedag. De to andre alternativene gjelder også fødsels- og adopsjonspengetilskuddet og gir rett til 100 prosent dekning fra 17. eller 1. sykedag. For at forsikringen skal komme til anvendelse på fødsels- og adopsjonspengetilskuddet er det et vilkår at forsikringen må være tegnet senest 10 måneder før fødselen. På sykepengeområdet gjelder en frist på 4 uker fra forsikringen er tegnet. Forsikringsordningen omfatter ikke svangerskapspenge, og selvstendig næringsdrivende som i dag kan motta svangerskapspenge, får kun 65 prosent av grunnlaget selv om de har tegnet forsikring.

I høringsnotatet foreslo departementet at den frivillige tilleggforsikringen også burde komme til anvendelse på svangerskapspengeområdet etter de samme vilkår som gjelder for fødselspenge. Dette vil innebære at 100 prosent dekning kan oppnås etter enten 1. eller 17. dag forutsatt av at forsikringen er tegnet minst 10 måneder før fødselen.

RTV mente at fristen på 10 måneder før fødselen ikke var egnet på svangerskapspengeområdet. Fødselstidspunktet er aldri kjent på det tidspunktet rett til svangerskapspenge inntre, og fødselstidspunktet avviker ofte fra fastsatt termin. Det kan derfor oppstå grensetilfeller der det i ettertid viser seg at vilkårene likevel er/ikke er oppfylt. *RTV* foreslo at forsikringen i stedet skulle omfatte svangerskapspenge når forsikring er tegnet minst fire uker før stønadstilfellet oppstår, slik som for sykepenge.

Norges bondelag mente det burde være adgang til å tegne slik forsikring også etter at man er blitt gravid, for eksempel 3 måneder før søknad om svangerskapspenge fremsettes.

Departementet har etter en ny vurdering endret sitt forslag for så vidt gjelder fristen for å tegne forsikring. Departementet foreslår at forsikringen skal

komme til anvendelse for svangerskapspengene etter samme frist som gjelder sykepengene etter § 8–36 andre ledd. Dette innebærer at forsikringen må være tegnet senest fire uker før stønadstilfellet oppstår.

Det er særlig lagt vekt på hensynet til fosterets ve og vel. I tillegg er det lagt større vekt på at forsikringen ikke tegnes for svangerskapspengene alene. For en kvinne som planlegger graviditet vil det være mest hensiktsmessig å tegne forsikring før graviditeten slik at forsikringen også gir dekning på fødselspengeområdet. Det er videre lagt vekt på de praktiske ulemper ved å anvende 10 måneders fristen for svangerskapspengene som ble påpekt av RTV i høringsrunden. Departementet finner det for øvrig hensiktsmessig å følge de alternative frister som § 8–36 allerede angir og foreslår derfor å bruke tilsvarende frist som gjelder for sykepengeområdet.

På svangerskapspengeområdet må fristen forstås slik at forsikringen må være tegnet minst 4 uker før risikofaktorene er dokumentert og kvinnen ikke har funnet det mulig å tilrettelegge sitt virke jf. vilkårene i folketrygdloven § 14–13 nytt annet ledd. Dersom hun må slutte i arbeidet av hensyn til fosterets ve og vel på et tidligere tidspunkt, gjelder ikke forsikringen.

Departementet foreslår etter dette at folketrygdloven § 8–36 tredje ledd endres slik at retten til å tegne tilleggsforsikring etter § 8–36 første ledd også skal gjelde svangerskapspengene. I tillegg foreslås at forsikringen skal gjelde svangerskapspengene etter tilsvarende frist som for sykepengene i § 8–36 annet ledd.

5 Økonomiske og administrative konsekvenser

I St. prp. nr. 1 (2002–2003) er de økonomiske konsekvensene av å innføre rett til svangerskapspengene for selvstendig næringsdrivende beregnet til om lag 1 mill. kroner per år i økte utgifter for folketrygden. Utregningen bygger på hvor stor andel av fødselspengebevilgningen som ble utbetalt til selvstendig næringsdrivende i 2001 (1,6 prosent). Beregningen bygger videre på at utgiftene til selvstendig næringsdrivende vil utgjøre samme andel på svangerskapspengeområdet. Rikstrygdeverket har oppgitt at utgiftene ved å inkludere frilansere vil utgjøre om lag 65 000 kroner per år og at denne utgiften må anses å inngå i anslaget som ble gitt til St. prp. nr. 1 (2002–2003). I følge Rikstrygdeverket utgjør tilsvarende kostnadsanslag basert på tall for

2002 ca. 1,2 mill. kroner. Utgifter til frilansere er inkludert.

Å innføre rett til svangerskapspengene til selvstendig næringsdrivende antas ikke å medføre løpende administrative meromkostninger av vesentlig betydning. Rikstrygdeverket har anslått administrative engangsutgifter som følge av innføringen til ca. 1 mill. kroner. De administrative engangsutgiftene forutsettes dekket innenfor rammen av eksisterende budsjett.

Den frivillige tilleggsforsikringen for selvstendig næringsdrivende etter folketrygdloven § 8–36 er i prinsippet selvfinansierende. Dersom innlemningen av svangerskapspengene i forsikringsordningen medfører vesentlig økning i utbetalingene, kan dette på sikt få økonomiske konsekvenser for brukerne i form av økt premie.

6 Merknader til de enkelte bestemmelsene

Til § 8–36

Den frivillige tilleggsforsikringen inkluderer i dag ikke svangerskapspengene. Endringene medfører at forsikringen nå også omfatter svangerskapspengene dersom forsikring er tegnet etter paragrafens første ledd bokstav b eller c. Forsikringen omfatter svangerskapspengene etter tilsvarende frist som gjelder for sykepengene. Det vil si at forsikringen dekker stønadstilfeller som oppstår først 4 uker etter at forsikringen er tegnet. Det vises til vilkårene i § 14–13 nytt annet ledd.

Til § 14–13

Endringen i første ledd er en tilpasning til begrepsbruken ellers i folketrygdloven.

Nytt andre ledd gir selvstendig næringsdrivende rett til svangerskapspengene dersom kvinnen har arbeid som medfører risiko for fosterets ve og vel. Vilråene ligger nært opp til tilsvarende vilkår for arbeidstakere av hensyn til at selvstendig næringsdrivende skal ha et like godt vern som denne gruppen. Vilråene er likevel ikke identiske. Som følge av at en selvstendig næringsdrivende ikke har en arbeidsgiver, er hun gitt noe utvidede plikter. I kravet om at risikofaktorene må være dokumentert ligger både at kvinnen selv må konkretisere risikofaktorene og at risikovurderingen er foretatt av lege eller jordmor. Bedriftshelsetjeneste kan benyttes ved behov, men det er ingen plikt til å benytte denne kompetansen. Det er videre den selvstendig næringsdrivende selv som må vurdere muligheten for

tilrettelegging av arbeidet slik at risikofaktorene opphører. I dette ligger en plikt til å vurdere muligheten av å ta andre oppdrag som ikke medfører risiko. Frilansere gis rett til svangerskapspengene etter tilsvarende vilkår som selvstendig næringsdrivende jf. nytt annet ledd siste punktum.

Endringene i tredje ledd (nåværende andre ledd) sikrer at bestemmelsen også er anvendelig for selvstendig næringsdrivende og frilansere, og medfører ikke andre materielle endringer.

Fjerde ledd er endret slik at retten til svangerskapspengene inntreer fra det tidspunktet medlemmet må slutte i arbeid. Endringene har ingen konsekvenser for arbeidstakeres rettigheter. For denne gruppen skal bestemmelsen forstås slik at retten inntreer når hun er pålagt å slutte i arbeidet, jf. vilkårene i første ledd. For selvstendig næringsdrivende og frilansere skal bestemmelsen forstås slik at retten til svangerskapspengene inntreer når risikofaktorene er dokumentert og hun selv ikke har funnet det mulig å tilrettelegge sitt arbeid jf. nytt annet ledd. Det skal ikke gjelde ventetid for rett til svangerskapspengene.

Det følger av femte ledd at beregningen av svangerskapspengenes størrelse skal foretas på samme måte som for sykepengene. For selvstendig næringsdrivende betyr dette at det gis dekning

med 65 prosent av beregningsgrunnlaget. For frilansere gis dekning med 100 prosent av beregningsgrunnlaget. Det ytes ikke svangerskapspengene for den del av inntekten som overstiger 6G. Henvisningen til sykepengekapittelet i femte ledd gjelder svangerskapspengenes størrelse og ikke tidspunktet for når retten oppstår.

Til bestemmelsen om ikrafttredelse

Endringene trer i kraft 1. juli 2003 og kommer til anvendelse for kvinner som fra dette tidspunktet oppfyller vilkårene for rett til svangerskapspengene. Dette gjelder selv om risikotilfellet er oppstått før ikrafttredelsestidspunktet.

Barne- og familiedepartementet

t i l r å r :

At Deres Majestet godkjenner og skriver under et framlagt forslag til proposisjon til Stortinget om lov om endringer i folketrygdloven (svangerskapspengene til selvstendig næringsdrivende).

Vi HARALD, Norges Konge,

s t a d f e s t e r :

Stortinget blir bedt om å gjøre vedtak til lov om endringer i folketrygdloven (svangerskapspengene til selvstendig næringsdrivende) i samsvar med et vedlagt forslag.

Forslag

til lov om endringer i folketrygdloven (svangerskapspengen til selvstendig næringsdrivende)

I

I lov 28. februar 1997 nr. 19 om folketrygd gjøres følgende endringer:

Overskriften til § 8–36 skal lyde:

Forsikring for tillegg til sykepenger og fødselspenger mv.

§ 8–36 tredje ledd skal lyde:

Forsikring etter første ledd bokstavene b og c omfatter også *fødselspenger, adopsjonspenger og svangerskapspenger. For fødsels- og adopsjonspenger må forsikringen være tegnet minst ti måneder før fødselen eller adopsjonen. For svangerskapspenger gjelder bestemmelsen om opptjeningsstid i andre ledd.*

Overskriften til § 8–37 skal lyde:

Opphør av forsikring for tillegg til sykepenger og fødselspenger mv.

§ 14–13 skal lyde:

§ 14–13 *Svangerskapspenger*

En *arbeidstaker* har rett til svangerskapspenger dersom hun etter bestemmelser i lov eller forskrift blir pålagt å slutte i arbeidet fordi hun er gravid, og det ikke er mulig å omplassere henne til annet høvelig arbeid i bedriften.

En gravid selvstendig næringsdrivende har rett til svangerskapspenger dersom hun i sitt virke er utsatt for slike risikofaktorer som gir en gravid arbeidstaker rett til svangerskapspenger. Det er en forutsetning at risikofaktorene er dokumentert og at hun ikke har mulighet til å tilrettelegge sitt virke. Tilsvarende rett til svangerskapspenger gjelder for frilansere.

Fraværet under svangerskapet må medføre tap av pensjonsgivende inntekt. *Vilkårene om opptjeningsstid etter § 8–2 må være oppfylt før hun må slutte i arbeidet. Inntektsgrunnlaget for svangerskapspenger må på årsbasis utgjøre minst halvparten av grunnbeløpet, se femte ledd.*

Svangerskapspenger ytes fra det tidspunktet medlemmet må slutte i arbeidet, og fram til tre uker før fødselen. Fra sistnevnte tidspunktet ytes det fødselspenger etter bestemmelsene i §§ 14–3 til 14–10.

Svangerskapspengene beregnes etter de samme bestemmelsene som sykepenger fra trygden, se kapittel 8. Det ytes ikke svangerskapspenger for den del av inntekten som overstiger seks ganger grunnbeløpet.

II

Endringene trer i kraft 1. juli 2003.
